

УДК: 336.732 (477)

КРЕДИТНІ СПІЛКИ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

О. В. Добровольська

Анотація. В статті доведено, що є спільним у кредитних спілок з комерційними банками, а також, чим вони відрізняються. Визначено, що система кредитної кооперації забезпечує зміцнення фінансової бази малого і середнього агробізнесу. Розглянуто, що кредитні спілки сприяють вирішенню соціальних проблем сільського населення. Перспективи подальшого розвитку кредитної кооперації визначаються зростанням потреби селян у доступних кредитних ресурсах та перевагами кредитних спілок щодо соціальної спрямованості їх діяльності. Підтверджено необхідність зміцнення позицій кредитних спілок на ринку фінансових послуг України.

Ключові слова: кредиті спілки, кредитна кооперація, банківська справа, фінанси, фінансування

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ознакою сучасності є поширення процесів глобалізації, лібералізація та де регулювання фінансових ринків, що сприяло появі нових суб'єктів – небанківських фінансових установ. Кредитні спілки виступають різновидом кооперативних організацій. Від розвитку кредитних спілок, в значній мірі залежить, чи вдасться відродити в Україні справді масовий кооперативний рух, тобто діяльність населення по самозабезпеченню необхідними товарами і послугами на засадах кооперування. Складність економічних перетворень національної економіки та політична нестабільність не сприяли становленню кредитних спілок як активного, ефективного та надійного суб'єкту ринку фінансових послуг. Не знайшли вирішення питання інтеграції кредитних спілок у національній економіці, ефективної взаємодії з органами державної влади, ринковими структурами.

Фінансова криза ще більш загострила невирішені проблеми та означила необхідність негайного вирішення нових орієнтирів, прийняття науково-

обґрунтованої концепції та системи реальних дій щодо регулювання кредитної кооперації. Саме цим обумовлено актуальність і необхідність поглиблення досліджень процесів формування кредитної кооперації в структурі ефективного механізму функціонування фінансової системи.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Проблемами розвитку кредитних спілок займалися провідні українські фахівці, серед яких О.М. Анциферова, В.В. Воронцова, В.С. Садовського, М.Ш. Туган-Барановського, О.І. Чупрова, О.В. Чайнова, М.Л. Хейсіна та інші. Проблемним питанням законодавчого регулювання, діяльності суб'єктів кредитної кооперації на ринку фінансових послуг, міжнародного досвіду кредитної кооперації та його адаптації для України присвячені дослідження вітчизняних учених і фахівців-практиків, зокрема А.С. Азарова, Л.М. Алексеєнко, З.М. Васильченко, О.Ю. Гавриленко, В.В. Гончаренко, О.О. Гончаренко, У.Я. Грудзевич, А.С. Криклій, І.С. Каракулової, Р.Р. Коцовської, С.В. Міщенко, С.В. Науменко, А.Я. Оленчука, Т.С. Смовженко, Р.А. Слав'юка, тощо.

Однак, слід зазначити, що досі недостатньо дослідженими залишаються питання законодавчого регулювання діяльності суб'єктів кредитної кооперації на ринку фінансових послуг, міжнародного досвіду кредитної кооперації та його адаптації для України і залучення їх до процесу реалізації головної мети – побудову розвинутої й ефективної системи кредитної кооперації в структурі фінансової системи України.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є визначення ролі і дослідження особливостей кредитних спілок України в процесі активізації використання специфічних конкурентних переваг кредитної кооперації на фінансовому ринку України.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України “Про кредитні спілки”: ”Кредитна спілка – це неприбуткова організація, заснована фізичними особами на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки”. Іншими словами,

кредитні спілки є специфічними організаціями фінансової взаємодопомоги громадян, які мають неприбуткову кооперативну основу.

Отже, головну мету діяльності кредитівки можна визначити як фінансовий та соціальний захист своїх членів шляхом залучення їх особистих заощаджень для взаємного кредитування, фінансової підтримки підприємницьких ініціатив та надання їм інших фінансових послуг.

Управління кредитною спілкою здійснюється на демократичних засадах, що означає, що незалежно від моменту вступу чи розміру внеску, кожен учасник кредитівки має право одного голосу. Таким чином забезпечується захист інтересів усіх без винятку учасників кредитівки. Кредитна спілка є відкритою організацією, в якій кожному гарантовано вільний вхід і вихід. Оскільки кредит у кредитній спілці можуть отримати лише її учасники, то можна відмітити ще одну специфічну рису кредитівки — всі її клієнти є її учасниками. Однак, незважаючи на те, що учасниками кредитівки є лише фізичні особи, підприємства також можуть отримати кредит через своїх представників, які є її членами.

Суть неприбуткової діяльності кредитної спілки полягає в тому, що кінцевою метою її діяльності є не отримання прибутку від наданих послуг, а самі послуги, що надаються членам кредитівки. Фінансовий характер діяльності кредитної спілки робить її схожими на інших учасників фінансового ринку — банки. Між цими структурами є багато як спільного, так і відмінного. Спільним є те, що і банки, і кредитні спілки на ринку діють як фінансові посередники, створені для задоволення потреб споживачів у фінансових ресурсах. Вони мають можливість акумулювати кошти від тих, хто має в даний момент їх надлишок і передавати тим, хто відчуває в них нагальну потребу. Принциповою відмінністю між цими структурами є мета діяльності кожної з них: отримання прибутку для банку і надання фінансових послуг для кредитної спілки.

З приводу конкуренції між банками та кредитними спілками, можна сказати, що вона існує в сфері залучення заощаджених коштів фізичних осіб та

на ринку споживчого кредитування. У сфері бізнесового мікрокредитування, особливо в селах, кредитні спілки є чи не єдиним джерелом фінансування малих та середніх підприємств. Відповідно до переваг кредитних спілок можна віднести максимальну наближеність їх до безпосередніх отримувачів послуг, а також можливість позичальника за спрощеною схемою отримати кредит навіть у незначних розмірах.

У 2006 р. Кабінет Міністрів України ухвалив Концепцію розвитку системи кредитної кооперації. В урядовому документі подано модель одного із сегментів фінансового ринку, спрямовану на далеку перспективу. Такий крок, йдеться в концепції, здійснено «з метою захисту кредитних спілок від ризиків недостатньої ліквідності, низької платоспроможності або неналежного фінансового стану».

Актуальним є проблема створення системи кредитної кооперації. Об'єднавшись, кредитні спілки стануть значно сильнішими. Вони міцнішають у співробітництві одна з одною на різних рівнях. Згідно з Концепцією розвитку кредитної кооперації, в Україні буде побудована трирівнева банківська кооперативна система. У цій системі члени кредитних спілок – приватні особи та малі підприємства – співпрацюватимуть у межах своєї кредитної спілки, а кредитні спілки являтимуть собою перший рівень системи. На другому її рівні кредитні спілки співпрацюватимуть у межах обласних чи регіональних асоціацій та об'єднаних кредитних спілок (ОКС), до складу яких вони входять. Об'єднані кредитні спілки (згодом вони перетворяться на регіональні кооперативні банки) співпрацюватимуть у рамках об'єднаної ОКС (у перспективі – центрального кооперативного банку) і разом сформуують національну асоціацію кооперативних організацій. Завдяки такому об'єднанню ресурсів можна буде значно розширити коло послуг, які надаються нині кредитними спілками. Крім того, це сприятиме зміцненню всієї системи та підвищенню її надійності й стабільності. Розвиток усіх установ – членів цих організацій відбуватиметься за схожими кооперативними стандартами, вони проходилитимуть аудит відповідно до загальних правил кооперативного аудиту,

братимуть на себе погоджені зобов'язання про взаємодопомогу в рамках системи. Це забезпечить стабільність та сталість розвитку кооперативної системи в цілому та кожного члена кредитної спілки зокрема [1].

Незважаючи на ці тимчасові труднощі в організації кредитних спілок - за ними майбутнє у кредитуванні малого і середнього бізнесу на селі. Нині основне завдання розвитку кредитного-спілкового руху - нарощування можливостей кредитування, тобто не лише допомога дрібним підприємцям, а й кредитування масштабних проектів. Саме кредитні спілки можуть стати фінансовими установами, які відкриють селянам і сільськогосподарським кооперативам доступ на ринок кредитних ресурсів, особливо після того, як вони зміцнять свої фінансові позиції завдяки об'єднанню в систему кредитної кооперації, концепція створення якої широко обговорюється в Україні. Така система зможе ефективно підтримувати розвиток економіки села і сприятиме підвищенню життєвого рівня українських селян. Об'єднані в кооперативну систему, кредитні спілки зможуть відіграватимуть провідну роль у фінансуванні середнього класу України, який зароджується і розвивається, тобто стати тим самими, чим є кооперативні банки у багатьох розвинутих країнах світу. Перспективним напрямом такої співпраці може бути створення відділень кредитних спілок на базі обслуговуючих кооперативів, реалізації спільних проектів із розвитку інфраструктури села, сільськогосподарського виробництва, розробка нових продуктів з урахуванням потреб кооперативів. Кредитні спілки можуть допомогти кооператорам у підготовці обґрунтованих бізнес-планів, а потім - надати фінансування для їх реалізації. Власне, ідея об'єднання закладена вже в самій природі кредитної спілки. Можливості таких об'єднань кредитних спілок значно більші, ніж можливості кожної окремої кредитної спілки: це і ширші зв'язки із зовнішніми організаціями, і прогресивніші технології, і налагодження співпраці з банківською системою тощо [2].

Об'єднана модель має створюватися за принципом «знизу-догори» і складатись із трьох рівнів.

Перший рівень кредитної кооперативної системи могли б становити кредитні спілки, що діють у районних центрах, і кредитні кооперативи, членами яких є підприємств АПК [3]. Ці організації формують основу системи, перебувають у власності селян і надають їм необхідні фінансові послуги. Слід зазначити, що необхідність створення таких організацій, як кредитні кооперативи, викликана лише одним - існуючою заборонаю кредитним спілкам надавати фінансові послуги юридичним особам (фермерським господарствам, малим сільським підприємствам). У разі законодавчого розв'язання цієї проблеми функції установ першого рівня могли б успішно виконувати лише кредитні спілки. Важливість першого рівня кредитної кооперації пояснюється тим, що це – фундамент усієї системи, на якому будується діяльність регіональних і національних ланок. На цьому рівні формуються обсяги замовлень на кредитні ресурси від кожного товаровиробника, згідно з якими банки складають зведений план кредитування аграрних товаровиробників. Тут встановлюють цілі, на які надаються позики, строки надання і повернення кредитів, ефективність використання позичкових коштів. Місцеві кредитні установи - це сполучна ланка із виробниками аграрної продукції, які є одночасно засновниками кооперативів і банків вищих рівнів. Створення системи сільської кредитної кооперації доцільно починати саме з цього рівня.

Другий рівень системи можуть формувати регіональні (обласні) об'єднані кредитні спілки, які з часом - після накопичення достатнього капіталу - можуть трансформуватися в повноцінні обласні кооперативні банки, що обслуговуватимуть потреби низових кооперативних організацій [4]. На необхідність об'єднання кооперативів вказував ще М.І. Туган-Барановський. Цей процес він назвав однією із аксіом кооперативного руху: «Необходимым условием нормального развития кооперации является объединение кооперативов в союзы. Без союзов кооперации не выйти из стадии первых подготовительных шагов, ибо отдельные кооперативы, не связанные союзными узами с другими кооперативами, являются слишком слабой хозяйственной организацией, чтобы с успехом достигать своих целей. Кооперация есть форма

борьбы более слабых в хозяйственном отношении элементов современного общества с более сильными его элементами, и только единение слабых дает им возможность побеждать сильных. Это верно по отношению не только к отдельным членам кооператива, но и к целым кооперативам: кооперативное строительство не заканчивается объединением небольшой группы лиц в кооператив, которые точно так же, чтобы достичь своих целей, должны объединяться в более обширные кооперативные организации. Это одна из аксиом кооперативного движения...» [5].

Третій національний рівень - Центральний кооперативний банк (на першому етапі має бути Центральна об'єднана кредитна спілка) - логічно завершує побудову загальної фінансової системи аграрного сектору, об'єднуючи обласні кооперативи та спілки, що працюють із аграрним сектором.

Розвиток та впровадження системи кооперативного кредиту досягається за рахунок того, що члени першого рівня виступатимуть пайовиками структур другого рівня, а ті в свою - пайовиками структури третього рівня.

Створення в Україні такого європейської моделі фінансово-кредитного обслуговування села дасть змогу значною мірою підвищити ефективність діяльності як сільськогосподарських, так й інших обслуговуючих кооперативів.

Кредитні спілки не становлять конкуренції банкам, адже мають зовсім іншу модель розвитку - корпоративної, неприбуткової організації і займають свою нішу. Ми спробуємо стверджувати, що кредитні кооперативи виступають доповненням до існуючої банківської системи.

Кредитні спілки, як одна із форм небанківських фінансових інститутів, засвідчили свою життєздатність. На сьогодні пріоритетними напрямками кредитування є споживчі та соціальні кредити – понад 40% кредитного портфелю; кредити на підтримку малого і середнього бізнесу майже 20%; кредити на підтримку сільгоспвиробників – близько 40%. В середньому за рік кредитні спілки України надають майже 150 тис. кредитів на загальну суму понад 300 млн. грн.

Кредитні спілки працюють у всіх розвинених країнах світу. Розвиток кредитних спілок не залежить від ступеня сегментації фінансових ринків, на наш погляд, на відміну від інституційних інвесторів. Таким чином, виникнення нових кредитних спілок є перспективною справою.

На наш погляд, кредитні спілки не є альтернативою банкам та іншим фінансовим установам. Ці організації займають свою нішу на фінансовому ринку. Останніми роками кредитні спілки активніше входять на ринок мікrokредитування у різних сферах. Особливо необхідний розвиток кредитних спілок для аграрного сектору економіки нашої країни, в якому підприємницька діяльність населення досить активна. Світова практика показує, що в аграрній сфері існування кредитних спілок є чи не найефективнішим. Специфікою кредитних відносин для невеликих фермерських господарств виступає те, що фермер, якому необхідно 10-20 тис. грн., звернеться скоріше в будь-яку кредитну спілку, до партнерів, ніж у комерційний банк. Це обумовлюється, як правило простішою процедурою одержання кредиту, незначними додатковими витратами або їх відсутністю. Діючи в багатьох регіонах кредитні спілки звичайно пропонують вищі кредитні ставки, які приваблюють простотою процедур при оформленні кредиту. Однак цей вид кредитування поки ще мало розвинутий і такі спілки працюють скоріше як каси взаємодопомоги й не мають у своєму розпорядженні достатніх ресурсів.

Найбільша проблема в організації сільських кредитних спілок – це недостатня інформованість селян. Вони не мають вичерпної інформації щодо сутності кредитних спілок, принципів їх функціонування і переваг, які вони надають своїм членам. Крім того, відчувається нестача ініціаторів створення кредитних спілок, кваліфікованих менеджерів, бухгалтерів. Тому в багатьох областях, наприклад Дніпропетровській, Черкаській, Вінницькій, створюються ініціативні групи, проводяться семінари для їхніх керівників, організуються короткострокові навчальні курси для бухгалтерів і менеджерів. Серед населення також проводиться просвітницька робота щодо суті й використання

можливостей кредитних спілок для підтримки приватних підприємницьких ініціатив, шляхів самоорганізації та акумулювання власних заощаджень.

Висновки. Таким чином, кредитна кооперація України знаходиться на етапі розвитку, прагне досягнути вищого рівня та отримати ринкові переваги. Фінансова криза показала здатність системи до швидкого реагування та спроможність більшою мірою до реалізації впровадження системи кооперативного кредиту. Кредитні спілки, незважаючи на перешкоди, впродовж багатьох років частково фінансують розвиток аграрного підприємництва в Україні. Система кредитної кооперації забезпечує зміцнення фінансової бази малого і середнього агробізнесу, прискорює формування сучасної інфраструктури в аграрній сфері, сприяє вирішенню соціальних проблем сільського населення. Перспективи подальшого розвитку кредитної кооперації визначаються зростанням потреби селян у доступних кредитних ресурсах та перевагами кредитних спілок щодо соціальної спрямованості їх діяльності. Для цього необхідно зміцнити позиції кредитних спілок на ринку фінансових послуг.

Список використаної літератури:

1. Кредитні спілки в Україні: основні засади діяльності : навч. посіб. /За редакцією Оленчика А.Я.- К.: УІРФР, 2008 – 652 с.
2. Славова Н.О. Кредитні спілки: поняття, класифікація, загальна характеристика / Н.О. Славова // Вісник господарського судочинства. – 2007. - №5. – С147-150.
3. Терещенко Г.М. Перспективи розвитку кредитних спілок в Україні / Г.М. Терещенко // Фінанси України. – 2009. - № 11. – С.34-45.
4. Тимчасове Положення про кредитні спілки в Україні: Указ Президента України від 20.09.1993р. №377/93 // Діло. - 1993. - № 77 (184). - 1 жовтня.
5. Туган-Барановский М.И. Социальные основы кооперации / М.И. Туган-Барановский. - М.: Экономика, 1989. - 496 с.

КРЕДИТНІ СПІЛКИ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

О. В. Добровольська

Ключові слова: кредитні спілки, кредитна кооперація, фінанси, банківська справа, фінансування

Анотація. В статті доведено, що є спільним у кредитних спілок з комерційними банками, а також, чим вони відрізняються. Визначено, що система кредитної кооперації забезпечує зміцнення фінансової бази малого і середнього агробізнесу. Розглянуто, що кредитні спілки сприяють вирішенню соціальних проблем сільського населення. Перспективи подальшого розвитку кредитної кооперації визначаються зростанням потреби селян у доступних кредитних ресурсах та перевагами кредитних спілок щодо соціальної спрямованості їх діяльності. Підтверджено необхідність зміцнення позицій кредитних спілок на ринку фінансових послуг України.

КРЕДИТНЫЕ СОЮЗЫ НА ФИНАНСОВОМ РЫНКЕ УКРАИНЫ

Е.В. Добровольская

Ключевые слова: кредитные союзы, кредитная кооперация, финансы, банковское дело, финансирование

Аннотация. В статье доказано, что является общим у кредитных союзов с коммерческими банками, а также, чем они отличаются. Определенно, что система кредитной кооперации обеспечивает укрепление финансовой базы малого и среднего агробізнеса. Рассмотрено, что кредитные союзы способствуют решению социальных проблем сельского населения. Перспективы последующего развития кредитной кооперации определяются ростом потребности крестьян в доступных кредитных ресурсах и преимуществами кредитных союзов относительно социальной направленности их деятельности. Подтверждена необходимость укрепления позиций кредитных союзов на рынке финансовых услуг Украины.

CREDIT UNIONS AT THE FINANCIAL MARKET OF UKRAINE

O .V. Dobrovol'ska

Keywords: credit unions, credit co-operation, finances, banking, financing is

Annotation. The article proves that is common in credit unions with commercial banks, as well as how they differ. Certainly, that the system of credit co-operation provides strengthening of capital base of small and middle agribusiness. It is considered, that credit unions are instrumental in the decision of social problems of rural population. he prospects of subsequent development of credit co-operation are determined growth of necessity of peasants in accessible credit resources and advantages of credit unions in relation to a social orientation their activity. The necessity of strengthening of positions of credit unions is confirmed at the market of financial services of Ukraine.